

Dějiny dějin české literatury

ANTONÍN MĚŠŤAN

Dvě staletí – devatenácté a dvacáté – přinesla značný počet dějin české literatury. Jejich zevrubné prostudování je velmi svízelný, přitom však naléhavý úkol. Přejmenším tři základní poznatky by měly ze srovnání a studia dosavadních dějin české literatury vyplynout a pomoci zejména dnešním a budoucím historikům české literatury: 1) jaké metody použili při syntetickém výkladu o dějinách české literatury literární historikové v minulosti; 2) jaký princip byl využit při dělení výkladu na úseky či kapitoly, tzn. jakou periodizaci autoři těchto dějin volili; 3) jaký korpus literárních děl je společný různým dějinám české literatury a která díla se dostala pouze do jedné syntézy dějin české literatury.

Český literární teoretik a historik René Wellek, který většinu života strávil ve Spojených státech, vydal v letech 1955 až 1965 monumentální dílo *A History of Modern Criticism*. Ostatně – touto tematikou se zabýval i v dalších pracích. Literární historie, v anglosaských zemích označovaná jako „criticism“, začíná podle Welleka v polovině 18. století. René Wellek má ovšem na mysli tzv. velké literatury tehdejší doby, k nimž nepatřily slovanské literatury – a už vůbec ne česká literatura 18. století. V Německu je značně rozšířen názor, že teprve práci Georga Gottfrieda Gervinuse (1805–1871) *Geschichte der poetischen Nationalität* v pěti svazcích z let 1835–42 je možné považovat za dějiny německé literatury, odpovídající přísnějším kritériím, jaká se kladou na syntetické zpracování dějin určité národní literatury.

Poměry v české literární historiografii a českém kulturním životě vůbec sotva umožňovaly předběhnout v našem oboru Němce nebo s nimi i jen držet krok. Bylo by proto málo plodné srovnávat vývoj bohemistické literární historiografie s vývojem literární historiografie německé. Daleko poučnější jsou shody a rozdíly českého prostředí a situací polskou. A to tím spíše, že Poláci byli od začátku 19. století v mnohém ohledu po značně dlouhou dobu Čechům vzorem, především v různých filologických disciplínách. Dnešní dějiny národních literatur mají za úkol podat výklad o vývoji písemnictví širším vrstvám zájemců. Vedle rozsáhle koncipovaných děl literární historiografie především pro zájemce z řad tzv. humanitní inteligence se píše a vydávají dějiny české literatury pro střední školy a náročnější zpracování – často jako skripta – pro vysokoškolské

studenty filologie. Zvláštní případ jsou dějiny české literatury vydané v cizích jazycích – obvykle v cizině – pro informaci cizojazyčného publika. Zdá se přirozené, že se autoři a vydavatelé dějin národní literatury snaží oslovit příslušníky toho národa, v jehož prostředí ona literatura vznikala a vzniká. To tedy znamená, že dějiny české literatury se píší převážně pro Čechy, a tudíž česky.

Přítom na začátku různých pojednání o dějinách české literatury obvykle stojí dvě německy psaná díla Josefa Dobrovského: *Geschichte der böhmischen Sprache* z r. 1891 a knižní podoba tohoto textu z r. 1892 s významně doplněným názvem *Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur*; výklad zde byl doveden do r. 1526. A je příznačné, že také další dvě Dobrovského publikace o české literatuře vyšly jen německy: *Böhmische Literatur auf das Jahr 1779* a *Böhmische und mährische Literatur auf das Jahr 1780*. Ostatně, Dobrovského předchůdce František Faustin Procházka (1749–1809) vydal v letech 1784–85 rovněž německy třísvazkovou publikaci *Miscellaneen der böhmischen und mährischen Literatur*.

U Pavla Josefa Šafaříka a také u Karla Sabiny byly jejich německy psané literárněhistorické práce vedeny zřejmou snahou vzbudit o české písemnictví zájem v cizím, především německém jazykovém prostředí. Šafaříkův spis *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* z r. 1826 a Sabinova práce *Das Theater und Drama in Böhmen bis zum Anfänge des 19. Jahrhunderts* z r. 1877 jsou dokladem toho, že se česká kultura – včetně literatury – dostávala do světa především německým prostřednictvím a pomocí němčiny. V minulosti, do začátku 18. století, se k tomuto účelu užívala latina. V českém prostředí však nemáme latinsky psané obšírné lexikony českých autorů. U Poláků můžeme uvést jako příklad kompendium o polských autorech z pera Szymona Starowolského *Scriptorum polonicorum Hecatontas seu Centum illustrium Poloniae scriptorum elogia et vitae* (vyšlo v Benátkách v r. 1625, značně rozšířeno pak 1627).

Německy vydal také r. 1907 Arne Novák *Die tschechische Literatur der Gegenwart*; další, přepracované vydání pak v r. 1913 spolu s Janem Jakubcem. A konečně i já jsem v době svého exilu na naléhání kolegů z řad německých profesorů slavistiky vydal v r. 1984 *Geschichte der tschechischen Literatur im 19. und 20. Jahrhundert*; česká, poněkud změněná verze vyšla r. 1987 v nakladatelství manželů Škvoreckých 68 Publishers v Torontu pod názvem *Česká literatura 1785–1985*.

Zatímco Josef Dobrovský považoval za přirozené psát o české literatuře a jejich dějinách německy, další dějiny české literatury v němčině byly psány vědomě jako propagační doplněk literárněhistorické bohemistické produkce v češ-

tině. Je ostatně zajímavé a příznačné, že dodnes proti dosti četným německým dějinám české literatury od českých literárních historiků stojí jen málo dějin české literatury z pera českých bohemistů vydaných v jiných jazycích. Nad touto skutečností by bylo třeba se důkladně zamyslet. Stálo by za to uvážit, zda by nebylo záhodno spojit výklad o české národní literatuře s výkladem o německy psané literatuře v minulosti českých zemí, zejména v Praze; v náznacích jsem se o to pokusil ve svých dějinách z r. 1984.

Obvykle se uvádí, že první česky psané dějiny české literatury vydal v r. 1825 Josef Jungmann pod názvem *Historie literatury české aneb Soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvícenství a jazyka*; jak známo, značně rozšířená verze této práce vyšla po Jungmannově smrti péčí V. V. Tomka v r. 1849. Při vši úctě a zaslouženém obdivu musíme konstatovat, že Jungmannovo dílo nebylo ještě syntetickými dějinami české literatury podle dnešního chápání. Ani Jan Ignác Hanuš (1812–1869) se v práci *Dodatky a doplňky k Jungmannově Historii literatury české* z let 1869–71 stále ještě nepropracoval k syntéze dějin našeho písemnictví. František Doucha (1810–1884) svou práci z r. 1865 správně neoznačil jako dějiny české literatury, nýbrž ji nazval *Knihopisný slovník česko-slovenský aneb Seznam kněh, drobných spisův, map a hudebních věcí vyšlých v jazyku národa česko-slovenského od roku 1774 až do nejnovější doby*.

Někteří Němci považují za počátek skutečné literární historiografie v oblasti germanistiky zmíněnou Gervinusovu knihu z let 1835–42. Zdá se však, že by se přece jen mělo uvažovat o daleko pozdějších historiografických germanistických pracích jako začátku skutečné německé národní literární historie. U Poláků je zřejmé, že teprve na začátku 20. století vycházejí literárněhistorická díla podávající výklad dějin polské literatury syntetickým způsobem. Je sice pravda, že už v roce 1830 vydal Maurycy Mochnecki knihu *O literaturze polskiej w wieku XIX*, ta však byla spíše esejistické povahy – a kromě toho mohla samozřejmě pojednat pouze o prvních třech desetiletích 19. století. Další autoři, jako byli Edward Dembowski, Kazimierz Władysław Wójcicki nebo Wacław Aleksander Maciejowski, kteří své dějiny polské literatury vydali v letech 1845 a 1846, měli rovněž hodně daleko k napsání syntetického výkladu. Je ironií osudu, že právník Włodzimierz Spasowicz napsal *rusky* pro publikaci vydanou v r. 1865 v Petrohradě první přece jen uspokojivé dějiny polské literatury. Vyšly v polském překladu v r. 1885, tedy o dvacet let později, pod názvem *Dzieje literatury polskiej*. Teprve první desetiletí 20. století přineslo několikery skutečně významné dějiny polské literatury. Hned v r. 1900 vyšla *Historia literatury polskiej* od Piotra Chmielowského, v letech 1900 až 1907 vydal rektor Jagellonské

univerzity Stanisław Tarnowski dílo se stejným názvem *Historia literatury polskiej* a Wilhelm Feldman uveřejnil v letech 1902–05 knihu *Piśmiennictwo polskie ostatnich lat dwudziestu* – do r. 1930 vyšla celkem osmkrát. Ignacy Chrzanowski vydal v r. 1906 dílo *Historia literatury niepodległej Polski* a Antoni Potocki v letech 1911–12 práci *Polska literatura współczesna*.

V českém prostředí se jen málo let před Poláky začíná s psaním závažných, synteticky pojatých dějin české literatury. Jaroslav Vlček (1860–1930) vydal jako pětadvacetiletý v r. 1885 *Přehled dějin literatury české*; jeho důkladné *Dějiny literatury české* pak začaly vycházet v r. 1892 a vycházely do r. 1921. Druhý významný historik české literatury, Jan Jakubec (1862–1936), vydal první verzi svých *Dějin literatury české* v r. 1911 – druhé, rozšířené vydání vycházelo v letech 1929–34. O generaci mladší Arne Novák (1880–1939) vydal ve věku třiceti let *Stručné dějiny literatury české* (1910). Vlček, Jakubec a Novák, toto trojhvězdi českých literárních historiků vydalo tedy své práce mezi lety 1892 a 1921. Některé vycházely v přepracované podobě z třicátých let a různým způsobem doplněné ještě v druhé polovině 20. století. Tato díla, vzniklá před osmdesáti až sto lety, byla sice mezitím materiálově překonána, nikdo je však nepředstihl koncepcí a celkovým pohledem na vývoj naší literatury. V desetiletí 1930–40 tito tři historikové české literatury zemřeli a za posledních šedesát či sedmdesát let je nikdo plně nenahradil.

Od r. 1826, kdy Šafařík vydal své německy psané dějiny literatur slovan-ských národů, se tradice psát souhrnná kompendia přece jen málo příbuzných slovanských literatur udržela překvapivě dlouho. Tak v letech 1922–29 vydal Jan Máchal (1855–1939) své úctyhodné *Slovanské literatury*. A ukrajinský filolog Dmytro Čyževskij (1899–1977), po celá desetiletí působící v ČSR, Německu a USA, vydal v němčině ještě v r. 1968 ve dvou svazcích stručnou publikaci *Vergleichende Geschichte der slavischen Literaturen*.

Dějiny národní literatury psali především erudovaní badatelé jako jedinci. Zvládnout látku několika staletí vyžaduje dnes už téměř nadlidské úsilí. Koncem 18. století mohl neobyčejně pracovitý Josef Dobrovský přece jen látku svědomitě zpracovat, o dvě století později se nedá očekávat, že by jednotlivec mohl sám odpovědně vybrat z nepřeberného množství titulů díla, o nichž ve svých dějinách literatury pojedná. V českém prostředí se poměrně brzy, na začátku 20. století, začaly psát kolektivní literárněhistorické práce. Jde o publikaci *Literatura česká 19. století*, která vyšla ve čtyřech svazcích v letech 1902–1907, v přepracované podobě pak v r. 1929 a dále v r. 1934. Jistě není třeba připomínat kolektivní tzv. akademické *Dějiny české literatury*, vydané v letech 1959–61 ve třech dílech; čtvrtý díl, pojednávající o českém písemnictví od konce 19. stole-

tí, pak po desetiletí nemohl z ideologických důvodů vyjít, ačkoli práce na něm byly vlastně ukončeny.

U Poláků vyšly kolektivní *Dzieje literatury piękiej w Polsce* v r. 1918 a pak v úplně přepracované verzi v letech 1935–36. Po druhé světové válce se v Polsku k vydání kolektivně napsaných dějin polské literatury nepřikročilo. Je to překvapivé, neboť polští komunisté u moci – stejně jako čeští a jiní komunisté – velmi stáli o to, aby se všude zřídily kolektivy odborníků také v oblasti společenských věd, a aby tudíž i dějiny literatury vycházely z dílny kolektivů, pokud možno složených z komunistů a jejich souputníků. V Polsku se však opakovaně dostal ke slovu nemarxistický historik literatury Julian Krzyżanowski (1892–1976). Ten vydal v r. 1939 knihu *Historia literatury polskiej*, která pak vyšla v pozměněných vydáních v letech 1953 a 1966. V tradici svého učitele Chrzanowského vydal Krzyżanowski v r. 1969 zcela nově pojatou knihu *Dzieje literatury polskiej*. V době, kdy za tzv. normalizace v Československu nemohly vyjít ani marxisticky zaměřené dějiny české literatury, zejména čtvrtý díl tzv. akademických dějin, vyšly v sousedním Polsku sociologicky a pozitivisticky, nikoli však marxisticky zaměřené dějiny polské literatury jediného autora. V r. 1985 měla tato kniha už páté vydání. Dva v emigraci žijící polští autoři vydali po válce na Západě rovněž dějiny polské literatury: v r. 1945 to byla kniha Manfreda Kridla *Literatura polska (na tle rozwoju kultury)*. Vyšla v New Yorku a její anglická verze *A Survey of Polish Literature and Culture* vyšla pak v Haagu v r. 1956. Ve stejném roce jako Krzyżanowského kniha ve Varšavě vyšla v Londýně publikace pozdějšího laureáta Nobelovy ceny za literaturu Czesława Miłosze *The History of Polish Literature* – po zhroutilí komunistického režimu vyšla pak v polské verzi ve Varšavě v r. 1993.

Nepodařená byla práce, kterou v r. 1978 u nás pod názvem *Průvodce po dějinách české literatury* vydali Josef Hrabák, Dušan Jeřábek a Zdeňka Tichá. Vyznačovala se zejména velkými mezerami, způsobenými hlavně tehdejší neostaliniistickou atmosférou v zemi. Snaha českých marxistů o výklad dějin české literatury nepřinesla ostatně nikdy velké úspěchy. Už v knize Bedřicha Václavka z r. 1935 *Česká literatura 20. století* se ukázaly slabiny marxistického přístupu – a tyto slabiny v pracích vyšlých po r. 1948 a pak po r. 1968 ještě zesílily. Spíše pamfletem než literárněhistorickou prací byla kniha Jana Petrmichla *Patnáct let české literatury 1945–1960* z r. 1961 a politickému traktátu se blížily knihy Františka Buriánka *Česká literatura 20. století* z r. 1968 a zejména *Česká literatura první poloviny XX. století* z r. 1981. Mimo oblast vážné literární historie se ocitla práce Vítězslava Rzounka *Nástin poválečné české literatury* z r. 1984.

Od začátku 20. století do dneška, tzn. po dobu jednoho století, se všude na světě psaly a píší dějiny literatury v podstatě metodou, kterou by bylo možné označit za pozitivistickou či sociologicko-pozitivistickou. Oprávněně vytýkají teoretici z řad školy formalistů, strukturalistů a některých jiných směrů dosavadním dějinám literatury několik věcí. Především je zřejmé, že je často neúměrně mnoho místa věnováno biografii jednotlivých beletristů, takže se takové dějiny mění vlastně v kompendium životopisů autorů literárních textů s dodatkem informací o některých jejich dílech. Je ovšem příznačné, že Roman Jakobson, jedna z vůdčích osobností nejprve ruské formální školy, pak skupiny českých strukturalistů a nakonec i americké školy New Criticism, nikdy nepsal žádné dějiny literatury. Mohl přece názorně ukázat, kudy vede cesta ze začarovaného kruhu biograficko-sociologických dějin literatury. Ti přívrženci formální školy a pak směru strukturalismu, kteří práce z oblasti dějin literatury napsali, nakonec kapitulovali a použili vyzkoušenou šablonu pozitivistických či sociologicko-biografických dějin literatury. Jako příklad je možné uvést jak Čyževského, tak i Mukařovského – ten pouze okrášlil své texty toho druhu marxistickou frazeologií.

Na jedné vzrušené diskusi po vyjití mých německy vydaných dějin české literatury 19. a 20. století, která se konala v Německu koncem osmdesátých let, mě jeden z mladých, tehdy velmi početných, konvertitů na víru militantního strukturalismu napadl slovy: „Ve vašich dějinách české literatury se nějaký autor narodí, napíše různá literární díla a pak zemře.“ Měl pravdu, a tak jsem mu odpověděl, že tomu tak zpravidla skutečně na světě je, aspoň já neznám žádný případ, kdy by došlo k obrácenému vývoji. Když jsem se pak diskutujícího mladíka zeptal, jak se mají tedy dějiny literatury psát, nedostal jsem samozřejmě žádnou odpověď. Zatím jsem nečetl dějiny literatury, které by byly napsány jinak. Zřejmě se budou takovýmito způsobem psát i v budoucnu – dlouho nebo možná pořád. Napsat dějiny zejména novější literatury bez kratších či delších pasáží o autorech zřejmě nejde. Je ovšem pravda, že někdy se přestřeluje – tak v německy psané recenzi na anglicky vydané dějiny polské literatury od Czesława Miłosze jsem v roce 1970 autorovi vytkl, že barvitě vylíčil život polského autora 19. století Teodora Tomaszeho Jeze, přitom však neuvedl ani jedno literární dílo tohoto romanopisce (recenze vyšla v časopise *Die Welt der Slaven* 15, 1970, č. 3, str. 301).

Dosavadní dějiny české literatury se v mnohém ohledu neliší od dějin jiných národních literatur, jaké se píší jinde. Zdánlivě nepřilíš významný problém periodizace vývoje literatury je vždy spjat s otázkou, zda literární historik chápe vývoj literatury jako produkt, doplněk či ilustraci sociálního a politického – po-

případě i ekonomického – vývoje národa, nebo zda na vývoj písemnictví pohlíží jako na v podstatě autonomní oblast národního života, vyznačující se vlastními předěly a mezníky. Je snadno zjištělné, že se v dosavadních dějinách české literatury obě stanoviska prolínají. Periodizace dějin české literatury se zpravidla přidržuje periodizace českých politických dějin a jen občas se tato periodizace opouští a jsou zaváděny mezníky určované pouze literárním vývojem.

Neobyčejně ztížená možnost na prahu 21. století odpovědně zpracovat dějiny celé české literatury silami jednotlivce vede k závěru, že napříště by fundované, vědecky závažné dějiny našeho písemnictví měl zpracovat poměrně početný kolektiv autorů. Dosavadní české i jiné kolektivně psané dějiny literatury však trpí nedostatkem, který se zřejmě nedá odstranit: nemají – aby se tak řeklo – žádnou chuť, jsou bezbarvé, a tudíž také nepřilíší čtivé.

Některé národy, mezi nimi i český národ – se neustále vracejí v úvahách příslušníků intelektuální elity k otázce po smyslu svých dějin. Tuto historiosofii pěstují jen v menší míře odborní historici v oboru politických dějin. Zato snaha postihnout tzv. vývojovou linii v dějinách národní literatury se stala doménou zejména některých literárních historiků. To nutně vede ke snaze najít údajné specifické vlastnosti dané národní literatury, odlišující ji zřejmě od jiných národních literatur. Tato literárněhistorická historiosofie se u nás naštěstí vyskytuje zřídka, což ovšem nemusí znamenat, že se v budoucnu neprojeví se zvláštní silou. Ani střízliví literární historikové, tíhnoucí k sociologicko-pozitivistickému výkladu dějin národní literatury, nejsou imunní proti historiosofii, spjaté s přisuzováním různých naprosto kladných charakterů daného národa, zřejmě chybějících u jiných národů. Polský literární historik Julian Krzyżanowski v několikrát citovaných literárních dějinách *Dzieje literatury polskiej* z r. 1969 na závěr napsal: „Ve srovnání s literaturami jiných národů polská literatura zdůrazňuje život individua a od samých začátků zároveň věnovala pozornost životu kolektivu. Výrazem těchto rysů je postava Mickiewiczova *Konráda*, žijícího nejen vlastním životem, nýbrž také životem národa. Je-li tomu skutečně tak, pak se potvrzuje stanovisko Chrzanowského. Rozdíl je jen v tom, že to, co on označoval za vlastenectví, my považujeme za politický a sociální prvek polské literatury. A tak závěrečné zjištění zní: polská literatura, která prošla všemi vývojovými stupni, známými i v jiných literaturách, se od nich liší tím, že nad otázky života jedinců klade otázky kolektivního, politického a sociálního života. Tím se stává literaturou budoucnosti“ (Krzyżanowski 1969: 652, přel. A. M.). Jak je vidět, u Krzyżanowského jde o pseudofilozofickou úvahu, která může přesvědčit některé Poláky, na české a jiné literární historiky však nutně působí nepřesvědčivě a vlastně trapně. Domnívám se, že úvahy o charakteru vlastního

národa, o smyslu jeho dějin, o specifické vývojové linii dějin národní literatury a o jejích zvláštních hodnotách jsou nejčastěji neověřitelné spekulace, kterým je lépe se vyhnout.

S psaním dějin jakékoli národní literatury – a tedy také české literatury – je spjat problém stanovit datum, kdy končí dějiny literatury a kdy začíná jev nazývaný současná literatura. Nejjednodušší by bylo, kdyby literární historik nebo kolektiv literárních historiků dovedl výklad do chvíle, kdy se rukopis dějin literatury odevzdá do tisku. Jestliže se takto nepostupuje, je otázkou, u kterého dřívějšího data se výklad má ukončit. Je to deset, dvacet či padesát let před okamžikem, kdy rukopis dějin literatury jde do tiskárny? V impresu zmíněné knihy Juliana Krzyżanowského *Dzieje literatury polskiej* je uvedeno, že se sázením textu v tiskárně se začalo dne 1. února 1968. Rukopis knihy byl tedy dokončen nejpozději koncem roku 1967 nebo snad v lednu 1968. Přitom výklad dějin polské literatury autor dovedl do r. 1939 (s některými údaji o nečetných polských autorech a dílech z doby po r. 1945). To znamená, že Krzyżanowski ponechal stranou vývoj polské literatury v posledních osmadvaceti letech. Zřejmě období od r. 1939 pro něho už nepatřilo k dějinám polské literatury, byla to tedy doba současné polské literatury. Je ovšem možné, ba dokonce pravděpodobné, že Krzyżanowski nepsal o polské literatuře v době po druhé světové válce proto, že by musel brát ohled na ideologické hodnocení autorů a děl komunistickými politiky.

Podobně jako Julian Krzyżanowski postupovali a postupují četní jiní historici literatury v různých zemích. Je ovšem jisté, že veřejnost zajímá především literatura posledních desetiletí, takže dějiny literatury končící výklad tři desetiletí před vydáním knihy nutně musí čtené zájemce zklamat. A dále: není možné dělat si iluze, že by informace o literárních dílech, obsažené v dějinách literatury, ve většině případů vedly k tomu, aby si čtenář těchto dějin předsevzal uvedená beletristická díla přečíst. Z třicetileté zkušenosti profesora na freiburské univerzitě vím, že i studenti filologických oborů – dokonce i germanistiky – přicházejí na německou vysokou školu s poměrně malými znalostmi starší německé literatury – přečetli z ní v podstatě to, co jim bylo uloženo na gymnáziu v rámci tzv. povinné četby. Je tedy třeba počítat s tím, že literární díla starší než padesát nebo dokonce sto a více let se jen ojediněle těší čtenářskému zájmu. To znamená, že velké množství informací o literárních dílech několika staletí také v dějinách české literatury zůstane pro naprostou většinu uživatelů oněch dějin jediným kontaktem s těmito díly. Je to skutečnost dobře známá učitelům češtiny na středních školách, kteří vědí, že žáci a žákyně v naprosté většině čtou – víceméně z donucení – pouze texty tzv. povinné četby a o jiných starších čes-

kých literárních dílech mají v nejlepším případě ty znalosti, které se dají vyčíst z používaných dějin české literatury na dané škole. Ostatně – je známo, že ani u středoškolských učitelů češtiny se nedá předpokládat, že by znali z vlastní četby všechna díla starší české literatury, o nichž při vyučování mluví.

Je tedy třeba odpovědět na otázku, pro koho a s jakým cílem se vlastně mají psát dějiny české literatury. Je zřejmé, že zájemci, kteří si koupí dějiny české literatury nebo si je vypůjčí v knihovně, jsou – a nadále budou – převážně příslušníky vrstvy označované jako inteligence. V naprosté většině případů budou uživatelé hledat v dějinách české literatury především poučení o českých literárních dílech posledních desetiletí a o jejich autorech. U děl vyšlých před poměrně dlouhou dobou se jen zčásti dá předpokládat, že uživatel dějin české literatury bude povzbuzen k tomu, aby se snažil tato díla si přečíst. U děl starších než sto nebo dokonce sto padesát let se pravděpodobnost čtenářského zájmu na základě informací v dějinách české literatury blíží nule. Nejsem zřejmě daleko od pravdy, předpokládám-li, že průměrný uživatel dějin české literatury výklad o vývoji našeho písemnictví od středověku do konce 18. století jen zběžně pročte či spíše prolísta. Pojednání o období 1800 až 1900 si pročte pečlivěji a období po r. 1900 už značně podrobně, přičemž nejen u mladších generací největší zájem vzbudí výklad o českých literárních dílech vydaných po r. 1945.

Autor – jednotlivec či autorský kolektiv – dějin české literatury samozřejmě ví, že zájem tzv. širší veřejnosti se soustřeďuje na dějiny českého písemnictví od r. 1800 a v ještě větší míře od r. 1900 nebo dokonce od r. 1945. Zkušeni literární historikové se podle toho zařídí. Několikrát zmíněný Julian Kryžanowski ve své knize z r. 1969 ze 650 stran textu věnoval období do r. 1800 asi 220 stran, kdežto období od r. 1800 do r. 1939 asi 430 stran. Posledním 140 letům dějin polské literatury, o nichž ještě pojednal, určil tedy ve své knize 66 procent textu, tzn. celé dvě třetiny.

Politické dějiny určitého národa, stejně jako dějiny jeho literatury a ovšem také jeho výtvarného umění, hudby aj., musí každá generace nově zpracovat, přičemž je výhodné, vyjdou-li různé práce tohoto typu ve stejné době nebo v krátkých časových odstupech. Práce o dějinách čehokoli nejsou samozřejmě nikdy definitivní. V oblasti dějin české literatury se nedá očekávat, že by se v nejbližší době vyskytl nový Jaroslav Vlček, nový Jan Jakubec nebo nový Arne Novák. Moderní, do nejnovější doby dovedené dějiny české literatury však naše společnost nutně potřebuje. Nebude nakonec rozhodující, zda jednotlivé verze zpracují samostatně pracující literární historici nebo různé kolektivy literárních historiků. Předem se ovšem ví, že každé zpracování bude mít různé nedostatky. Nejlépe by bylo, kdybychom se brzy dočkali trojích, čtverých nebo

i vícerych konkurenčních dějin české literatury. Trojí vzájemně si konkurující dějiny české literatury jsme měli už před sto lety. Výhodou je, že nedostatky jednoho zpracování se do určité míry vyváží uveřejněním jiných dějin literatury.

Velmi by prospělo, kdybychom jednou měli dějiny dějin české literatury neboli dějiny české bohemistické literární historiografie. Vyslovovat přání, stejně jako konstatovat potřeby, je samozřejmě snadné – jejich realizace je zato velmi pracný, nevděčný úkol. Nikoli z vlastní iniciativy jsem se skoro před dvaceti lety pokusil v exilu zpracovat dějiny české literatury 19. a 20. století a dovést výklad do tehdy nejnovější doby. Ze zkušenosti vím, jak pracná a nevděčná je úloha synteticky podaných dějin literatury. Nikdy se nedočká obecnějšího souhlasu. Až dosud byly každé dějiny české literatury ostře kritizovány – zčásti oprávněně, často však malicherně a neoprávněně. Byla by to dost kuriózní a pro kritiky často zahanbující četba, kdyby někdo sestavil přečetné negativní kritiky různých dějin české literatury od práce Josefa Dobrovského do dneška. Budoucí autoři dějin české literatury určitě po této stránce nedopadnou lépe než jejich předchůdci v 19. a 20. století. Přesto nové dějiny české literatury musí nadále vycházet – a naštěstí zcela určitě vycházet budou.

Literatura

KRZYŻANOWSKI, Julian
1969 *Dzieje literatury polskiej* (Warszawa)